

PAWEŁ ZALESKI

Instytut Melioracji i Użytków Zielonych
Warszawa

ZAGOSPODAROWANIE POMELIORACYJNE ŁĄK I PASTWISK PRZEZ SPÓŁKI WODNE W WOJEWÓDZTWIE BYDGOSKIM

Niniejsze opracowanie ma na celu wstępną analizę zagospodarowania pomelioracyjnego użytków zielonych w spółkach wodnych województwa bydgoskiego.

Materiały do pracy zostały zebrane ze wszystkich powiatowych Referatów Wodno-Melioracyjnych i z kilkudziesięciu spółek wodnych na terenie 14 powiatów województwa. Dotyczą one stanu istniejącego w 1962 r.

W woj. bydgoskim działało w tym czasie 357 spółek wodnych, zrzeszających ponad 40 tys. rolników.

W tej liczbie 233 spółki wodne posiadające użytki zielone obejmowały łącznie obszar 58 253 ha łąk i pastwisk. Z tego zagospodarowano pomelioracyjnie 13 020 ha, co stanowi 22% użytków zielonych objętych działalnością spółek wodnych.

Ogólna ilość zmeliorowanych łąk i pastwisk w całym województwie wynosiła w tym samym okresie 123 tys. ha, z czego zagospodarowano pomelioracyjnie 22 tys. ha, co stanowi około 18% całości.

Jeśli zatem od ogólnej i od zagospodarowanej powierzchni użytków zielonych w województwie odejmiemy analogiczne obszary objęte działalnością spółek wodnych (jak to wykazuje tabela 1) to okaże się, że procent zagospodarowania w spółkach wodnych jest znacznie wyższy niż na terenach nie objętych ich działalnością.

Tabela 1
Procent zagospodarowania użytków zielonych w woj. bydgoskim

Wyszczególnienie	Ogólny obszar łąk i pastwisk zmeliorowanych w tys. ha	Zagospodarowano tys. ha	%
W całym województwie	123	22	18
W gestii spółek wodnych	58	13	22
Poza zasięgiem spółek wodnych	65	9	14

Niezależnie jednak od tego stan zagospodarowania w spółkach wodnych jest niski. Ilustruje to bliżej tabela 2.

Na pierwsze miejsca pod względem powierzchni zagospodarowanych łąk wysuwają się powiaty: Szubin, Chełmno, Inowrocław, Mogilno i Chojnice. Procentowo zaś najwięcej zagospodarowały w stosunku do powierzchni ogólnej powiaty: Włocław-

Tabela 2

**Stan zagospodarowania użytków zielonych w spółkach wodnych
wg powiatów w woj. bydgoskim**

Powiat	Ilość spółek wodnych posiadających użytki zielone	Ilość spółek wodnych, które zagospodarowały użytki zielone	Obszar użytków zielonych objętych działalnością spółek wodnych w powiecie		
			ogółem ha	w tym zagospodarowano ha	%
1. Aleksandrów	1		Brak danych		
2. Brodnica	23	19	1 376	322	23
3. Bydgoszcz	15	8	2 559	493	19
4. Chełmno	2	2	3 008	1 687	56
5. Chojnice	9	8	1 964	925	47
6. Golub-Dobrzyń	3	1	54	24	44
7. Grudziądz	10	5	1 145	285	25
8. Inowrocław	40	18	10 206	1 444	14
9. Lipno			Brak danych		
10. Mogilno	30	28	7 815	1 372	18
11. Radziejów			Brak danych		
12. Rypin	4	4	515	357	70
13. Sępólno	4	4	965	270	28
14. Świecie	4	4	4 500	610	14
15. Szubin	10	10	9 678	1 809	19
16. Toruń	15	6	1 359	311	23
17. Tuchola	10	7	1 406	730	52
18. Wąbrzeźno	14	10	3 101	482	16
19. Włocławek	6	5	1 005	823	82
20. Wyrzysk	17	14	4 497	875	20
21. Żnin	16	10	1 190	201	17
	233	163	58 253	13 020	22

wek, Rypin, Chełmno, Tuchola i Chojnice. Zarówno pod względem ilości jak i stosunku procentowego zagospodarowanych użytków zielonych wyróżniają się powiaty Chełmno i Chojnice.

Interesująco przedstawia się zależność pomiędzy wielkością obszaru użytków zielonych w spółkach wodnych a stopniem ich zagospodarowania. Ilustruje to tabela 3.

Z danych tabeli 3 wynika, że do akcji zagospodarowania pomelioracyjnego przystąpiono liczniej w spółkach średnich, posiadających od 100 do 300 ha łąk i spółkach dużych — ponad 300 ha niż w spółkach posiadających obszar użytków zielonych poniżej 100 ha. Wskazywałoby to na tendencję do unikania zagospodarowywania małych powierzchni łąk.

Z obserwacji w terenie i z tabeli 4 wynika, że zjawisko takie nie ma miejsca. Małe bowiem obiekty łąkarskie stanowiły już uprzednio przedmiot troskliwej pielęgnacji ze strony rolników, z uwagi na doniosłą rolę łąki w całości gospodarstwa rolnego. Uregulowanie zaś stosunków wodnych na tych terenach wpłynęło na tyle dodatnio na poprawę plonów i składu florystycznego runi łąkowej, że często nie zachodziła tam potrzeba zagospodarowania metodą pełnej uprawy. Wystarczała bardziej staranna pielęgnacja i nawożenie wykonane we własnym zakresie przez użytkownika.

Tabela 3

Zagospodarowanie łąk w spółkach

Podział spółek wodnych wg obszaru użytków zielonych ha	Ilość spółek wod- nych posiadają- cych użytki zie- lone w danej gru- pie	Ilość spółek, które zagospodarowa- ły łąki	%
5—100	135	72	53
101—300	54	49	91
powyżej 300	44	42	95

Z tabeli 4 wynika również, że jakkolwiek spółki wodne obejmujące małe obszary łąk mniej licznie przystąpiły do akcji i zagospodarowania metodą podsiewu lub pełnej uprawy, to jednak tam, gdzie przystąpiono, zagospodarowano łąki, w całości lub prawie w całości, a w każdym razie na większej procentowo powierzchni niż w spółkach o dużych obszarach użytków zielonych. Świadczy to o tendencji do intensyfikowania gospodarki łąkowej w warunkach gdzie powierzchnia użytków zielonych jest mała, co ma uzasadnienie we wzrastającym stanie pogłowia zwierząt gospodarskich.

Odmienne przedstawia się sprawa z zagospodarowaniem średnich i dużych obiektów łąkarskich w spółkach wodnych. Obiekty te weszły do użytkowania po zmeliorowaniu wielkich bagnisk lub terenów, które bądź w ogóle nie były koszone, bądź też posiadały nieodpowiednią dla potrzeb łąkarskich szatę roślinną. Zagospodarowanie więc ich było nieodzownym zabiegiem agrotechnicznym stanowiącym logiczną konsekwencję rozpoczętych tam i wykonanych robót melioracyjnych.

Jednakże proces zagospodarowania pomelioracyjnego nie został tam przeprowadzony do końca i nie objął całych zmeliorowanych kompleksów, lecz tylko pewne ich części, jak to ilustruje tabela 4.

Tabela 4

Powierzchni łąk a poziom ich zagospodarowania w spółkach wodnych

Podział spółek wodnych wg obszaru użytków zielonych ha	Ilość spół- lek, które zagospo- darowały łąki	Ilość spółek, które zagospodarowały łąki w procentach				
		do 20	21—40	41—60	61—80	81—100
5—100	72	15	17	10	10	20
100—300	49	20	13	6	—	10
powyżej 300	42	22	9	6	3	2
	163	57	39	22	13	32

Przyczyny tego stanu rzeczy mogły być różne. Z jednej strony brak środków finansowych i możliwości technicznych u władz powiatowych, z drugiej zaś brak zainteresowania użytkowników. Badane w tej sprawie spółki wodne podają następujące przyczyny:

40% spółek wodnych wskazało jako główną przyczynę niezagospodarowania w całości wszystkich zmeliorowanych łąk — nadmiar wilgoci wynikający z wadliwych rozwiązań melioracyjnych lub przestarzałych urządzeń. Uniemożliwia to technicznie

zagospodarowanie łąk lub czyni je bezcelowym gospodarczo. 15% spółek uznaje, że nie zachodzi potrzeba zagospodarowania, gdyż stan łąk po melioracji jest dobry.

10% spółek uważa, że ich procent zagospodarowania (wynoszący 60—70) jest wystarczający. Rolnicy posiadają tam po 2—3 ha łąk, z czego zagospodarowano tyle, że wystarcza to na pokrycie potrzeb inwentarza (patrz tab. 5).

W 10% spółek są w toku roboty przy zagospodarowaniu lub starania w powiecie o umieszczenie w planie zagospodarowania. To ostatnie połączone bywa z trudnościami, zwłaszcza gdy ilość chętnych jest mała, a rozproszenie działek duże.

7% — po wykonaniu trwających obecnie robót melioracyjnych przystąpi do zagospodarowania.

7% spółek podało jako przyczynę brak zgody i zrozumienia wśród rolników.

W pozostałych 11% spółek problemy te z różnych względów nie były istotne.

Tabela 5

Ilość użytków zielonych przypadająca na 1 członka w dużych, średnich i małych spółkach wodnych

Podział spółek wodnych wg obszaru użytków zielonych ha	Powierzchnia użytków zielonych we wszystkich spółkach w grupie ha	Ilość członków	Średnio na 1 członka przypada użytków zielonych ha
5—100	3 870	5 779	0,67
101—300	8 378	5 396	1,53
ponad 300	40 643	19 019	2,13

Zagospodarowane łąki są w 90% badanych spółek nawożone co roku nawozami mineralnymi, 30% badanych spółek nawozi oprócz tego, dodatkowo jeszcze kompostem, a 20% obornikiem.

Plony siana na łąkach zagospodarowanych kształtują się średnio według szacunku spółek wodnych w wysokości 52 q/ha, a na łąkach niezagospodarowanych — 27 q/ha.

Około 30% spółek wodnych zajmowało się uzyskaniem dla swych członków kredytu na zakup nawozów sztucznych (według listy chętnych) oraz uzyskaniem przydziału nawozów, co zresztą nie zawsze im się udawało, zwłaszcza w ostatnim roku, w wyniku czego kredyty nie były wykorzystywane w całej wysokości.

Istnienie urządzeń do nawadniania łąk zgłosiło 45% spółek wodnych. Nawadniało jednak tylko 12% spółek. W pozostałych urządzenia te były zaniedbane bądź zniszczone.

Kilka spółek zgłaszało potrzebę odbudowy tych urządzeń i nawodnienia łąk.

50% badanych spółek wodnych stwierdziło, że ilość produkowanego u nich siana jest niewystarczająca, co stanowi główny hamulec dalszego rozwoju hodowli na ich terenie.

Powyższe rozważania i informacje możnaby podsumować następująco:

1. Do zagospodarowania pomelioracyjnego przystąpiło 70% spółek wodnych posiadających na swym terenie użytki zielone.

Średnie i duże spółki prawie wszystkie wzięły udział w tej akcji (91 i 94%). Zagospodarowały one jednak około połowy swych łąk.

Natomiast małe spółki przystąpiły mniej licznie do zagospodarowania (ok. 53%), te jednak które przystąpiły, zagospodarowały swe łąki prawie w całości.

2. Istnieje gospodarczo uzasadniona potrzeba dalszego zagospodarowania zmeliowanych łąk nie objętych dotychczas tą akcją na terenie spółek wodnych. W związku z tym należy poddać rewizji obecny stan urządzeń melioracyjnych i usunąć istniejące w nich mankamenty techniczne, które utrudniają lub uniemożliwiają racjonalne gospodarowanie wodą.

Należy również dążyć do usunięcia istniejących wśród członków niektórych spółek wodnych przyczyn, które utrudniają zagospodarowanie, jak brak jednomyślności rolników lub brak zrozumienia celowości dalszego zwiększania pogłowia zwierząt gospodarskich w oparciu o wzrost produktywności łąk i pastwisk.

3. Jedną z trudności wysuwanych przez spółki jest również zbyt długie przeciąganie się robót melioracyjnych oraz odwlekanie przez powiat terminu włączenia spółki do planu zagospodarowania.

4. Obecna działalność spółek wodnych nie ogranicza się jedynie do konserwacji i eksploatacji technicznych urządzeń melioracyjnych, lecz rozciąga się szerzej obejmując również sprawy zagospodarowania pomelioracyjnego oraz pielęgnacji, czego wyrazem jest zaopatrywanie członków w kredyty i nabywanie nawozów sztucznych. Świadczy to o wysokim wyrobieniu społecznym i gospodarczym zarządów spółek.

Ustalenie więc potrzeb w zakresie dalszego zagospodarowania zmeliorowanych terenów i usuwanie trudności, jakie w tym zakresie istnieją, powinno być przedmiotem inicjatywy spółek wodnych i ścisłego ich współdziałania z organami władz wodno-melioracyjnych przy realizacji podjętych planów.